

**Педагогіка
школи**

**УДК 378/096:
17.023.35**

**Василіна
ХАЙРУЛІНА**

Член-кореспондент
НАПН України,
доктор філософії,
кавалер Ордена
Володимира Великого,
м. Київ,
заслужений працівник
освіти України

Директор школи, ліцею, гімназії № 2, 2018

Ця стаття подається зі скороченнями. З повним текстом статті знайдетеся за нашим журналом: № 3, 2018, С. 130-137.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ЗІ МНОЮ

У статті висвітлено досвід 30-літнього перебування автора на посаді директора Українського колежу імені Василя Сухомлинського. Стаття присвячена 100-літньому ювілею В. О. Сухомлинського, тож і представляє інноваційні здобутки педагогічного колективу колежу, діяльність якого визначали концепти «педагогіки добра», «педагогіки серця», «сродної праці», рідномовної освіти, кращих християнських цінностей, дитиноцентризму.

Автор у численних рефлексивних відступах звертається до славнозвісного вченого, педагога В. О. Сухомлинського та уявляє, щоб він сказав, якби розв'язав ту чи іншу проблему, перечитує кожного разу його праці, шукає в них відповіді, але часто знаходить сама.

Стаття буде цікавою і корисною вчителям-практикам, молодим педагогам, директорам закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти, науковцям, освітянам, усім причетним до питань духовності виховання в становленні особистості.

Ключові слова: Український колеж імені Василя Сухомлинського, інноваційні здобутки, нове осмислення творчої спадщини В. О. Сухомлинського, директор-новатор.

*Так хочеться змінити світ на краще,
ну хоч не світ, а тих, кого люблю...*

В. Іващенко

Озираючись на десятиліття назад, з гордістю думаю: мені вдалося-таки разом з моїми колегами створити школу своєї мрії, школу радості над Дніпром у славному і величному граді Києві. А творчий доробок Василя Олександровича Сухомлинського став основою, невичерпним джерелом педагогічної думки, активних пошуків нових моделей у навчально-виховній роботі уже моєї школи.

Я була тринадцята серед тих, хто брав участь у конкурсі на посаду директора експериментальної школи-лабораторії Київського державного педагогічного інституту імені М. Горького, нині НПУ імені М.П. Драгоманова (наказ Міністерства народ-

ної освіти від 31.08.1988 р. № 10). З 1 червня 1988 р. мене призначили її директором. А 15 серпня, зібравшись педагогічним колективом, ми вперше запалили свічки Добра, Творчості і Радості (ця традиція залишилася незмінною, на всіх урочистостях у нас затишно іскрилися вогники трьох свічок). І почалася невтомна праця над творенням Школи добротворення в мегаполісі. Вже тоді ми бачили її якимось острівцем справедливості й щастя з турботою про Дитину, з повагою до особистості.

Чи все було безхмарним під час становлення нашого Українського колежу – *школи інноваційного типу?* Звичайно, ні. Були безсонні ночі, безліч турбот і переживань, пов'язаних з організацією добротворчого простору навчально-виховного закладу.

Колектив великий: дітей понад тисячу, сто педагогів. Хронічно не вистачало грошей. І все ж нам вдалося вистояти, не розгубитися, щоб не підкоритися різного роду реформаторським течіям, які, як відомо, не завжди бувають на благо. Усі наступні роки переконливо підтвердили правильність такого вибору для наших дітей. Сьогодні може з упевненістю констатувати: **27 років** мого життя було цілком віддано колегі, дітям в ім'я здійснення головної мрії – створення Школи радості та добротворення. Такої, як у **Василя Олександровича Сухомлинського**.

МЕТА ШКОЛИ – показати батькам, як багато в їхніх дітях хорошого, які вони талановиті та працьовиті, долучаючи батьків до життєдіяльності їх дітей. У цьому ефективність виховання дитини. Таким було **неухильне правило в Павлівській школі: ніколи публічно не говорити про недоліки дітей**. А ось *розкрити грані таланту свого учня, доторкнутися до них, відшліфувати – найголовніше завдання вчителя. Наші вчителі прагнули саме до таких взаємин з дитиною.*

ПРО НАШ МУЗЕЙ

У 1996 р. в Українському колегі було відкрито **Музей В.О. Сухомлинського**. За цей час в ньому побувало понад **950 тисяч осіб** (учні, батьки, директори шкіл, гості з різних областей України, іноземні гості, науковці з НАПН України). Найбагатолюдніше тут у вересні. *Не було жодного учня з 1 по 11 клас, який би не прийшов до музею. А вже 28 вересня – день народження В. Сухомлинського.* Кожен клас вибирає свою тему, пов'язану з творчістю великого педагога. І в Музеї з'являються нові й нові альбоми з міркуваннями колеган про прочитане, про те, що відкрілося їм після знайомства з

ЯК БУЛО У НАС

Для дітей з високим рівнем пам'яті, уваги, мислення на кожній паралелі, починаючи з першого класу початкової школи ще з 1990 р., працювали за створеними нами програмами (узгоджені з Міністерством освіти) класи з підвищеними вимогами. У цих класах працювали вчителі з особливою педагогічною майстерністю, які щедро віддавали свої вміння, знання, талант, творчість, завдяки чому вихованці мали можливість якісно засвоїти поглиблені знання з основних предметів, набути духовно-моральний досвід, соціально адаптуватися. Випускники цих класів ще в школі визначили свій життєвий фарватер, обрали професії, закінчили українські та закордонні вищі навчальні заклади, є успішними в професійному та особистому житті, не втрачають зв'язок з однокласниками та вчителями, зберігають традицію зустрічей випускників.

Ураховуючи результати психолого-педагогічної діагностики, природні можливості дітей та побажання їхніх батьків під час вступу в школу, комплектували клас підвищених вимог (з першого класу) та класи психолого-педагогічної норми. З п'ятого по дев'ятий клас, *на першому етапі профілізації*, ми підсилювали вивчення низки предметів, таких, як рідна мова, математика та іноземні мови, додаючи години на їх вивчення із варіативної складової. Вводили також вибірково-обов'язкові предмети, такі, як логіка, економіка, правознавство, педагогіка, програмування, ділова англійська мова. У старшій школі ми практикували класи різних напрямів: класи «А» (класи підвищених вимог), вивчали предмети на високому академічному рівні, класи «Б» мають фізико-математичний профіль, класи «В» – філологічний. В 10-11 класах було запроваджено спеціалізовані курси за вибором учнів: «*Основи педагогіки та психології*», «*Основи правознавства*», «*Основи програмування*», «*Основи економіки*».

З 2011 р. ми стали учасниками науково-педагогічного проекту «*Інтелект України*». Цей проект передбачає введення додаткових предметів «*Еврика*», «*Навчаємося разом*», за допомогою яких найактивніше розвиваються пам'ять дитини та логічне мислення, проводиться велика робота над умінням розуміти наукові тексти, закладаються основи тайм-менеджменту, формуються морально-етичні норми учнів. Згідно з цією програмою діти перебувають у режимі повного робочого дня. Керувались порадами **В. Сухомлинського**, який стверджував: «*Пізнаючи світ і самих себе, діти зобов'язані по крупиці усвідомлювати свою відповідальність за матеріальні й духовні цінності, створені старшими поколіннями*». «*Виховувати – це означає змушувати людину думати про саму себе*». Згідно з планами нашої експериментальної діяльності всі учні з 1 по 11 клас з 1999 р. вивчали інтегрований курс «*Етика: духовні засади*», програму, методичні рекомендації та хрестоматію «*Дивоцвіт дитинства*», що склали вчителі колегі і яку рекомендовано Міністерством освіти і науки України для використання у школах України. Наш курс «*Етика: духовні засади*» – базова складова навчально-виховного процесу і одночасно окремий навчальний предмет відповідно до сучасного осмислення концептуальних основ вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування.

книжками **В. Сухомлинського**. Малюки беруть участь у конкурсах казок – самі складають їх. Весело і корисно. Екскурсоводи – учні різних класів – розповідали про життя і творчий шлях видатного педагога. Окремі екскурсії ознайомили гостей музею з життям **К. Ушинського, С. Русової, Я. Корчака, А. Макаренка**. Портрети цих педагогів вміщено на одній стіні з портретом **В. Сухомлинського**. Їх творча спадщина багато в чому допомогла **Василію Олександровичу** в його становленні. Фоном звучить музика **Е. Гріга, М. Лисенка, Ф. Шопена, С. Рахманінова**.

У музеї, як і в колегі, панувала педагогіка душі і серця. Тут не просто читали фрагменти з книжок В. Сухомлинського – вчителі та колежани спілкувалися з ним.

Маючи статус експериментальної школи всеукраїнського рівня з 2004 р., ми розробили і впровадили в практику «*Структурно-змістову модель школи духовного зростання та добротворення*».

Знову й знову гортаю сторінки книжок **В. Сухомлинського**, звіряю ідеї Вчителя із своїми планами, бо ми мали можливість працювати за спеціальними педагогічними проектами, які сприяли інтелектуальному, духовному і творчому розвитку дитини (див. віз на С. 67).

- «*Без активної розумової праці неможливі ні інтерес, ні увага школярів*».
- «*Аналізуйте програму з погляду фактів, які становлять, образно кажучи, повітря для крил думки. Учть школярів думати над фактами*».

Від створення високодуховного простору в школі – до створення високодухов-

ного простору в державі – така ідейно-змістова спрямованість обраного курсу формувала багаторівневі системи ціннісних орієнтацій особистості учня. Багаторівневість визначається сприйняттям і усвідомленням духовних цінностей, сформованих світською і релігійною духовністю, їх аксіологічною значущістю в процесі становлення особистості, її особистісного вибору. Глибинне розуміння гранично нероздільних духовних цінностей є основною метою курсу «*Етика: духовні засади*», що сприяє становленню особистості учня на основі вивчення та розвитку морально-філософської, художньої, морально-правової, інших культурних традицій, серед яких визначальним є традиція морально-етичного виховання.

З огляду на сучасні суперечливі тенденції розвитку української держави, людства в цілому, дефіцит моралі не потрібно пов'язувати лише з сучасним станом розвитку суспільства. Утвердження моральних норм, їх «*дозрівання*» в неповторному культурному лоні кожного народу – проблема не менш глобальна, ніж згадані. *Тому духовність розглядається* не як сума культурних досягнень музейного типу, отриманих «*на збереження*» від попередніх поколінь, а *як живе, одухотворене виявлення різних особистісних прагнень людини*. Саме духовність допомагає кожній людині знайти унікальний сенс життя, ще раз утвердити її неповторність. *Таке розуміння духовності* визначає стратегічні напрями виховання зростаючого покоління в умовах становлення сучасного демократичного суспільства, *сприяє формуванню свідомої, вільної особистості, здатної взяти відповідальність не тільки за власне майбутнє, а й за стан своєї країни, саме так реалізувати свої творчі та особистісні здібності*.

На основі довіри в спілкуванні передбачалися: урок роздумів, урок-виховання почуттів, урок-спостереження, урок пошуків, урок милування й подиву, урок-бесіда, урок-казка, урок софійності, урок-диспут, урок-екскурсія, урок-лек-

ція, урок-подорож, семінари, конференції та ін., які формують стійкий інтерес в пошуку істини, сприяють глибшому осмисленню явищ і подій сучасного життя.

У сучасних умовах реалізації концепції неперервної, компетентісно спрямованої освіти, переосмислення ціннісних систем, формування різних інноваційних технологій, спрямованих на оволодіння учнями таких компетенцій, як здатність критично мислити, аналізувати інформацію і вміло її використовувати, приймати нестандартні рішення, гідно представити себе на ринку праці тощо.

Авторський колектив колежу підготував і тричі перевидав хрестоматію «Дивоцвіт дитинства», до якої увійшло 96 дитячих творів В. Сухомлинського, твори Л. Костенко, В. Симоненка, Л. Забашти, М. Рильського, А. Костецького, О. Гончара, Д. Білоуса та ін., а в травні 2016 р. видано методичний посібник «Уроки добротворення». Матеріал, поміщений в методичний посібник, допомагає глибше зрозуміти поняття любові, добра, милосердя, добротворчості, благодійності, мудрості на основі десяти Божих заповідей, який формує у дітей людські чесноти – гідність, честь, правдивість, чуйність, спонукає до практичного застосування в особистому житті здобутих на уроках знань. Робота на уроках передбачала такі етапи: отримання інформації, формування позитивного ставлення до досліджуваного; формування стійких переконань у правильності обраної моделі поведінки; бажання і внутрішня потреба слідувати зразкам християнської моралі; втілення в життя отриманих знань.

Кожен учитель може розширити запропоновану тематику уроків і форму їх проведення, організуючи екскурсії, відвідування бібліотек, музеїв, зустрічі з письменниками та художниками, творчими колективами тощо. Вибір теми і місця проведення залежить від можливостей конкретного класу, школи, регіону. Наприклад, наш колеж, розташований на березі Дніпра в Києві,

має свій сад, Музей В.О. Сухомлинського, власний Духовно-естетичний центр «Суцвіття», бібліотечний центр, доступ до багатств культурно-історичної спадщини Києва. Тому намагаємося якомога ширше використовувати такі чудові можливості.

Сподіваємося, що наш досвід стане в пригоді всім, хто прагне урізноманітнити і поліпшити освітній простір для племіння майбутнього нашої держави.

Використані джерела:

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. / редкол.: О.Г. Дзєверін (голова) [та ін.]. – К.: Рад. шк., 1976. Т. 1-5.

Василина Хайруліна
V. A. Sukhomlinskyi so mnoi

В статтю отражен опыт 30-летнего пребывания автора в должности директора Украинского колледжа имени Василия Сухомлинского.

Статья посвящена 100-летию юбилею В. А. Сухомлинского, поэтому и представляет инновационные достижения педагогического коллектива колледжа, деятельность которого определяли концепты «педагогика добра», «педагогика сердца», «работы», родноязычных образования, лучших христианских ценностей, ребенкоцентризма. Автор в многочисленных рефлексивных отступлениях обращается к знаменитому ученому, педагогу В. А. Сухомлинскому и представляет, чтобы он сказал, если бы решал ту или иную проблему, перечитывает каждый раз его труды, ищет в них ответы, но часто находит сама.

Статья будет интересной и полезной учителям-практикам, молодым педагогам, директорам учреждений общего среднего и профессионально-технического образования, научным работникам, педагогам, всем причастным к вопросам воспитания духовности в становлении личности.

Ключевые слова: Украинский колледж имени Василия Сухомлинского, инновационные достижения, новое осмысление творческого наследия В. А. Сухомлинского, директор-новатор.

Vasylyna Khairulina
V.O. Sukhomlinskyi is with me

The article describes the experience of the 30-year-old staying as the director of the Vasyli Sukhomlinskyi Ukrainian Collegium. The author devotes this article to the 100th anniversary of V.O. Sukhomlinskyi, and represents the innovative achievements of the college pedagogical staff, whose activities were defined by the concepts of «good pedagogy», «pedagogy of the heart», «sincere work», native language education, best Christian values, childhood centering.

The article contains a lot of reflective indentations of the author, in which he constantly addresses the famous scientist, director V.O. Sukhomlinskyi, imagines that he would say, as if he had solved this or that problem, he re-reads every time his work, looks for answers in them and finds them herself, because the themselves are creative and spiritual. Pedagogy of goodwill is credo!

The article will be interesting and useful for teachers-practitioners, young teachers, directors of institutions of general secondary and vocational education, scholars, educators, all involved in the issues of spirituality education in the formation of the individual.

Keywords: Ukrainian college named after Vasyli Sukhomlinskyi, innovative achievements, new comprehension of the creative heritage of V.O. Sukhomlinskyi, innovative director.